

Område av riksintresse för friluftsliv

Norra Vänerskärgården

Omväxlande sötvattensskärgård med unika naturmiljöer. Goda möjligheter till naturupplevelser, båtliv och bad. Mycket stor potential för turistisk sportfiskeutveckling

KOMMUN:

Karlstad (80), Kristinehamn (81),
Hammarö (61), Grums (64), Säffle (85)

AREA:

Ca 40 000 ha

ANDRA RIKSINTRESSEN:

N 34 Ölmeviken
N 49 Sörmon
N 50 Klarälvsdeltat
N 51 Fiskviken
N 52 Segerstads skärgård
N 53 Arnöskärgården
N 56 Klarälvens nedre lopp

ANDRA LÄN/LAND:

Inga

LÄGE:

Topografiska kartblad:

10C SO (102 2)
10C NO (102 4) 10D SV (103 1)
10D SO (103 2) 10D NV (103 3)
10D NO (103 4) 10E SV (104 1)

Mittpunkt:

10D 5f 21 (103 55 21)

Koordinater:

6577/1376

NATURGEOGRAFISK REGION:

22a Götalands centrala slättbygder -
Vänerslätterna

URVALSKRITERIER:

FIJ

INTRESSEASPEKTER:

Primära: Sportfiske
Båtsport
Bad
Naturstudier
Sekundära: Skridskofärder

FÖRUTSÄTTNINGAR:

Ett bevarande av Vänerens vattenkvalitet, attraktiva skärgårdsmiljöer och unika stammar av lax och öring är en förutsättning för Vänerens värde ur friluftssynpunkt.

Utsläpp av gödande och giftiga ämnen i Väneren motverkar syftet. Särskilt farliga för de biologiska produktionsystemen är utsläpp av kvicksilver och klorerade kolväten från skogsindustrin.

Skogsbruk och arbetsföretag i skärgårdarna regleras inom naturreservaten med delvis dispensabla bestämmelser. Medel till intrångsersättningar är en förutsättning. Skyddsvärda delområden skyddas från slitage och störningar via kanalisering av besökare och ökad tillsyn.

Bevarandet av Vänerens lax och öring förutsätter vård av reproduktionsområden, förbättrat uppsteg i lekälvarna och fri vandring till lekplatserna via laxtrappor. Fisketrycket regleras med bestämmelser och ökad fisketillsyn. Ökad odling och utsättning av smolt förutsätter särskilda medel (Se rapport Laxfond för Väneren).

PLAN- OCH SÄKERSTÄLLANDE:

Följande delar av Vänerens skärgården med en total area av 20 000 ha varav 18 000 ha är vatten och 2 000 ha är land, omfattas av förordnande som naturreservat, 7 § naturvårdslagen:

Getgarsudde	1977-03-21
Grums kommun	
Segerstads skärgård,	1979-11-19
Karlstads kommun	
Värmlandsskärgården,	1980-10-20
Karlstad-Hammarö- Säfte-Grums- Kristinehamns kommuner	

Inom det område som berörs av förordnandet för "Värmlandsskärgården" har av olika skäl särskilda beslut tagits för delområden, nämligen

Kärholmen,	1978-06-19
Karlstads kommun	
Timmeröarna,	1977-06-20
Karlstads kommun	
Sibberön,	1979-01-22
Kristinehamns kommun	

Fiske efter lax och öring är förbjudet i mindre delar av Klarälvens västra och östra mynningsområden under tiden 15 juli - 31 december.

Fiske efter gös är förbjudet i Byälvens mynningsområde, Ekholmsjön-Kyrkebysjön, Borgviksjön-Grumsfjorden tiden 15 maj - 15 juni. Fiske efter gös är förbjudet i Arnöfjorden-Panken, Bottenviken, Ölmeviken och Varnumsviken tiden 25 maj - 25 juni.

OMRÅDETS HUVUDDRAG:

Regionala drag

Vänern är Sveriges största sjö och den tredje största i Europa. Vänerns natur bär havsprägel. Dess stränder är kuster och vid horisonten möts himmel och vatten.

Vänern är landets största sötvattenmagasin och utnyttjas som vattentäkt. Som recipient får Vänern ta emot avloppsvatten från tätorter och industrier. Härtill kommer luftburna föroreningar och restämnen från jord- och skogsbruket runt sjön. Vänersjöfarten är omfattande.

Vänern har betydelse som fiskesjö, med landets mest omfattande yrkesfiske i sötvatten.

Vänern har stor betydelse som rekreationsområde både för närboende, turister från riket i övrigt och från utlandet. Vänern har ett utomordentligt geografiskt läge, nära stora befolkningscentra i landet och nära kontinenten. Sjön utgör också tillsammans med anslutande kanalsystem ett attraktivt båtsportområde. Skärgårdarna är begärliga utflyktsmål. Stränderna är i stor utsträckning lämpade för bad och rörligt friluftsliv.

Vänern har tidigare utnyttjats för friluftsliv och fritidsbebyggelse av främst de människor som bor runt sjön. För människorna i de 13 kommunerna runt Vänern är natur- och kulturlandskapet i Vänerns kustband och skärgårdar en betydelsefull källa för rekreation. Skärgårdslandskapet tillhör också regionens förnämsta rekreationsområden. Numera märks dock ett ökat tryck från andra regioner och länder. I framtiden torde detta tryck komma att väsentligt ökas.

Vänerområdet ligger mycket centralt i Sverige med goda kommunikationer till främst övriga Skandinavien men även Västeuropa. Ett mycket stort antal människor från olika delar av landet kan besöka det över ett veckoslut.

I den fysiska riksplaneringen har Vänern och dess kustområden angivits som ett område, vilket från mark- och resurssynpunkt är av intresse för landet som helhet. Vissa delar av Vänerlandskapet har klassificerats som riksintressen för vetenskaplig naturvård och rörligt friluftsliv. Naturvårdsverket har i sitt underlagsmaterial för fysisk riksplanering betecknat Vänerns skärgårdsområden som områden av riksintresse för det rörliga friluftslivet.

Naturvetenskapliga förhållanden

Vänern är Sveriges största insjö med en sjöyta av mer än 5 600 km². Tillrinningsområdet är mer än 41 000 km², främst Klarälvens, Upperudsälvens, Byälvens, Norsälvens och Gullspångsälvens vattensystem. Volymen är 153 km³ och vattnets omsättningstid är 8,8 år. Vid dämningssgränsen, hhv, är Vänerns vattenstånd 44,85 m ö h.

Vänern är huvudsakligen en oligotrof sjö. Storvänern präglas av klart och rent vatten. Kustområdena är dock mer belastade med närsalter och utsläpp från industrier.

Sjön hyser hela 35 olika fiskarter. Vid öppna, exponerade kuster dominerar abborre och mört, i vegetationsrika delar braxen och mört. På djupbottnarna förekommer i huvudsak lake, nors, sik och gers. I det fria vattnet går de pelagiska fiskarna siklöja, nors, planktonsik och dessutom gös, gädda, lax och öring. Den är därmed landets artrikaste inlandsvatten. Den har flest arter, fem stycken, och landets mest snabbväxande insjööring. Men framför allt är Vänern enda sjö i landet som hyser bestånd av reliktlax. Med reliktlax menas då en havsvandrande art som inspärrats i sötvatten och anpassat sig till ett liv i sötvatten. Sådana reliktlaxbestånd är fåtali- ga, sammanlagt är åtta bestånd kända i Europa och några få i östra Nord-amerika.

Historiska dokument ända från 1200-talet omvittnar att Vänern och dess laxälvar hört till landets laxrikaste vatten. Ursprungligen fanns lek- möjligheter i hela 22 av Vänerns tillflöden. De flesta av dessa lokalbestånd är nu utslagna främst genom kraftverkens dammar och utbyggnad av forsarna. Endast bestånden i Klarälven och Gullspångsälven finns ännu vid liv.

En förutsättning för att rädda den unika vänerlaxen och skapa ett för fram- tiden bestående laxfiske är bevarande och förbättring av lek- områdena samt förbättring av upp- vandringssmöjligheterna genom att skapa fiskvägar tillsam- mans med reglering av fisket.

Vänerlandskapets brutna stränder och skärgårdar utgör en unik naturtyp. Nära 22 000 öar, holmar och skär totalt i Vänern bildar Europas största sötvattensskärgård och sätter sin prägel på landskapet. Den stora variatio- nen är grund för ett intressant växt- och djurliv. Här finns små skyddade lummiga vikar och vida vatten, långgrunda sandstränder och brant, svårtill- gänglig klippkust, kala renspolade skär och skogsbevuxna holmar. De flesta av öarna utgörs endast av mer eller mindre kala skär, medan många av de större öarna, med tillräckligt finjordsmaterial, har haft en fast bosätt- ning eller använts som fårbetesmarker. Främst gäller detta Lurö skärgård och endast i ringa omfattning större öar i norra delen. Fiskestugor, delvis öppna för gemensamt bruk, har funnits sedan länge t ex på Härön i de yttre delarna av norra kustremsan.

Delar av skärgårdarna är klädda med naturskogar av hällmarkstallskog. Fro- digare växtlighet återfinns här och var. Särskilt Timmeröarna har en rik flora betingad av hyperitberggrund. Växtbetingelserna påverkas starkt av vågor och vind och i bandet av öar från Hammarön till Kristinehamn har en zoner- ing av vegetationen utbildats, från renspolade klippor i söder till lövlundar och vassvikar i norr.

I norra delen av Vänerskärgården är delar av berggrunden, den s k Hammarö- formationen med bandade strukturer, särskilt väl exponerade och intres- santa.

Så gott som hela skärgården och vissa fastmarksdelar är avsatta som natur- reservat. Vänerns karaktär av både sötvattensjö och hav inverkar på fågel- faunan. De stora vikarna påminner om fågelsjöar. Ute i kustbandet och skär- gården återfinns arter med helt andra miljökrav. Rikedomen på fågel och risken för störningar i känsliga häckningsmiljöer - inte minst för karak- tärsfågeln fiskgjuse - har motiverat ett antal tillträdesförbud i skärgår- darna. Endast undantagsvis har därigenom attraktiva landstigningsplatser spärrats för friluftslivet.

Värde för friluftsliv

Det rörliga friluftslivet vid Väneren består i huvudsak av de aktiviteter som brukar samlas under benämningen "vattenanknutet friluftsliv". Bad, utflykter med båt och fritidsfiske utgör de viktigaste fritidsverksamheterna. Anspråken från dessa verksamheter riktar sig i första hand mot kustnära stränder och skärgårdar. Inom dessa finns även många intressanta områden, vilka i de flesta fall går att samordna med friluftslivets intressen.

Flertalet mark- och vattenområden är idag tillgängliga genom allemansrätten. Även reservatsområdena står med vissa undantag öppna för allmänheten. Det båtburna friluftsfolket har möjlighet att ta sig ut till de yttre delarna av kustskärgårdarna, bort från de ofta vassbevuxna stränderna i det inre kustbandet. En stor andel av öarna är relativt lätt tillgängliga med motorbåt medan djupgående segelbåtar finner endast ett begränsat antal naturhamnar. Bryggor och andra arrangemang gör emellertid att stora delar av övärlden är tillgänglig även för denna kategori.

Båtlivet formar en av Sveriges största folkrörelser med över 2 miljoner aktiva utövare. Sveriges inre vattenleder har under senare år utvecklats till stora turistmål för båtfolket. De riksintressanta kanalerna Göta kanal och Dalslands kanal runt Väneren är typiska huvudmål för en längre tids rekreation. Väneren har alltså stora förutsättningar för ett rikt och differentierat båtliv. Under 1985 besöktes de svenska inlandsvattnen av ca 2 000 utländska båtar. En ökad båtuturism, som når mer avlägsna skärgårdsområden, kan dock leda till konflikter med naturvårdens intressen då skärgårdsnaturen är känslig mot förslitning.

Utöver båtuturismen är Vänerområdet som helhet relativt lågt utnyttjat för turism.

Vänerens kanske främsta värde med avseende på friluftsliv ligger dock i de stora möjligheterna att utveckla ett sportfiske efter främst lax och öring.

Väneren har i århundraden genom sin storlek, varierande miljö, lättillgänglighet, stora artrikedom samt unika lax-, öring-, gädd-, och gösbestånd fascinerat sportfiskare långt utanför Sveriges gränser.

Sportfisket är en av svenskarnas populäraste fritidssysselsättningar. Ungefär 2,2 miljoner svenskar fiskar någon gång per år varav 1,5 miljoner mer än fem gånger per år.

Vänerens klara, rena vatten med stora bestånd av de viktigaste bytesfiskarna, siklöja och nors, gör sjön till en utmärkt miljö för lax och öring. En gång avkastade Väneren hela 200 ton lax/år. Möjligheter att ånyo bygga upp beståndet för såväl yrkesfiske som sportfiske finns. Laxbeståndets största potentiella värde ligger emellertid i sportfiskemöjligheterna. Inget är tillnärmelsevis så attraktivt för sportfiskaren som ett laxfiskevatten. Inom områden med goda sportfiskemöjligheter kan också en lönsam turism utvecklas, förutsatt att man skapar en balans mellan turisternas och lokalbefolkningens fiske.

De tre länsstyrelserna runt Väneren och fiskeristyrelsen har tillsammans startat ett arbete, Laxfond för Väneren, för att rädda och väsentligt öka tillgången på Vänerens lax och öring. Genom att i första hand utveckla en sportfiskebaserad turism kan över 300 arbetstillfällen i regionen skapas. Turistindustrins omsättning kan bli över 100 miljoner kronor.

Sportfisket i Vänern bedrivs i huvudsak från båt. Trolling dvs släpfiske från båt med sportfiskeredskap, är en metod som utvecklats för fiske i stora, djupa vatten där fisken inte är åtkomlig genom traditionellt kastfiske. I samband med Laxfondsarbetet har metoden introducerats med framgång i Vänern. Lax och öringfisket är mest åtråvärt, även om intresset för gädda och gös inte står långt efter.

Fisketurismen kommer sannolikt att i stort sett vara knuten till replipunkter - hotell, fiskecamper, stugbyar - med hamn, ramper för sjösättning av båtar, parkeringsplatser, husvagnsuppställning och annan service. Särskilt iordningställda platser ute på öar kan fungera som nödhamn och även bidra till att kanalisera båtlivet till mindre slitagekänsliga platser.

I sportfiskeservicen ingår marinor och hamnar med båtplatser, ramper, pirar (medger även landfiske för rörelsehindrade), parkeringar (även för trailer-ekipage), anläggningar för vägning, mätning, rensning, beredning av fisk, sanitär service, båtservice, försäljning av fiskekort, sjökort, proviant och sportfiskeutrustning m m, uthyrning av båtar och utrustning, förmedling av charter, serveringar, information m m.

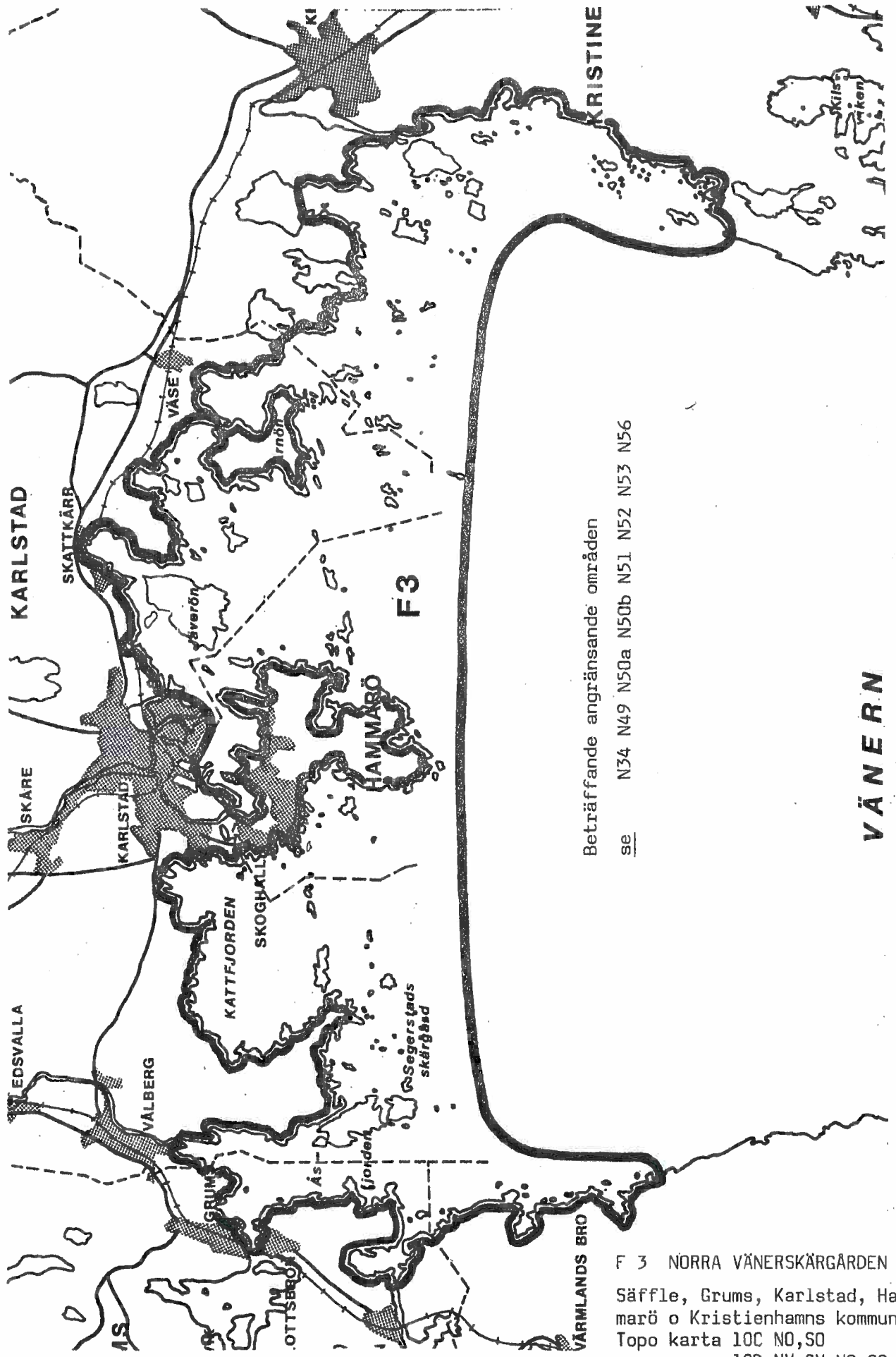
Vänerområdet har ett mycket gynnsamt läge för utveckling av turism. Befolkningskoncentrationerna i mellansverige utgör en stor marknad. Väst- och Nordeuropa bedöms vara den största potentiella utlandsmarknaden.

VÄRDEOMDÖME:

Vänern har, med sin storlek, unika skärgårdsmiljöer och fiskbestånd, mycket stor betydelse som rekreationsområde för närboende och turister. Bad, båtsport och fritidsfiske är de viktigaste aktiviteterna. Vänerns kanske främsta värde med avseende på friluftsliv är den mycket stora potentialen för uppbyggande av en sportfiskebaserad fisketurism.

REFERENSER:

Statens naturvårdsverk	1978	Vänern, en naturresurs. Rapport.
Projekt Laxfond för Vänern	1987	Laxfond för Vänern. Ett utvecklings- och framtidsprojekt. Slutrapport.
Sveriges Turistråd och K-konsult	1987	Båten- en folkrörelse. Rapport 1987:3.
K-konsult	1978	Vänerkommunernas gemensamma redovisning inom Vänern för fysisk riksplanering

Beträffande angränsande områden

se N34 N49 N50a N50b N51 N52 N53 N56

VÄNERN

F 3 NORRA VÄNERSKÄRGÅRDEN
 Säffle, Grums, Karlstad, Hammarö o Kristienhamns kommuner
 Topo karta 10C NO,SO
 10D NV,SV,NO,SO
 10ESV
 Skala 1:250 000